

***Statenstuk* 2015-700**

Drenthe en krimp

Voorgestelde behandeling:

- Statencommissie Omgevingsbeleid op 13 januari 2016
- Provinciale Staten op 3 februari 2016
- Fatale beslisdatum: 3 februari 2016

Voorstel van het Presidium van Provinciale Staten van Drenthe van 7 december 2015, kenmerk 50/SG/201502655

Behandeld door mevrouw M. Boedeltje, telefoonnummer (0592) 36 50 53

Inleiding

Op 14 september jongstleden publiceerde de Noordelijke Rekenkamer (NRK) het rapport 'Het krimpbeleid van de provincie Drenthe'. Naar aanleiding van dit rapport organiseerde Provinciale Staten (PS) op 16 september een Statenontmoeting over het thema Drenthe en krimp.

Een conclusie van de NRK is, dat in Drenthe sprake is van een facettenbeleid. De aanbeveling hierbij is te komen tot een duidelijke visie op hoe om te gaan met de gevolgen van Krimp. De aanbevelingen van de NRK zijn door de Staten met Statenstuk 2015-699 ter kennisgeving aangenomen op 16 december 2015.

Tijdens de Statenontmoeting is door Statenleden met diverse betrokken organisaties gesproken over krimp en het krimpbeleid in Drenthe. Over deze Statenontmoeting is een Statenmemo opgesteld (zie bijlage), welke een samenvatting geeft van deze Statenontmoeting, conclusies formuleert en een aanzet voor vervolgstappen doet. Deze vervolgstappen sluiten aan bij de aanbevelingen die door de NRK zijn gedaan.

Statenmemo en proces van behandeling

Tijdens een Statenontmoeting worden Statenleden geïnformeerd over een onderwerp en vindt nadere kennismaking en uitwisseling van standpunten met betrokken organisaties en personen plaats. Uit de evaluatie van de onderzoeksfunctie door de Universiteit van Tilburg (Statenstuk 2014-622) is gebleken dat Statenleden Statenontmoetingen positief waarderen. Ook volgt uit de evaluatie dat Statenleden graag zouden zien dat Statenontmoetingen een concreet vervolg krijgen. Hiertoe is een nieuw onderzoeksproduct ontworpen, het Statenmemo. Een Statenmemo is bedoeld om vervolg te geven aan een Statenontmoeting; het bevat een feitelijk verslag van de Statenontmoeting, presenteert de conclusies van de ontmoeting en doet een aanzet voor concrete vervolgstappen. Een Statenmemo kan door bespreking in de betreffende Statencommissie dienen als aanzet voor verdere discussie of beleidsvorming.

De Statenontmoeting Drenthe en Krimp is de eerste Statenontmoeting die een vervolg kent door middel van een Statenmemo. De memo - en de uitwerking ervan in dit Statenstuk - is opgesteld in samenspraak met de Commissie van Onderzoek. Desgewenst is de voorzitter van de Commissie van Onderzoek bereidt deze Statenmemo in de vergadering van de commissie OGB van 13 januari 2016 toe te lichten.

De Statenmemo is bedoeld als leidraad bij de gedachtenwisseling tussen de fracties en tussen GS en PS.

Drenthe en krimp: regionaal maatwerk

Krimp heeft twee kenmerken. Enerzijds gaat het om een afname van het bevolkingsaantal, anderzijds gaat het om vergrijzing (steeds meer oudere inwoners) en ontgroening (steeds minder jongere inwoners). Als gevolg van krimp komen voorzieningen onder druk te staan; de vraag naar voorzieningen neemt af. Ook verandert de vraag naar voorzieningen als gevolg van de vergrijzing (meer zorgbehoefte) en ontgroening (minder vraag naar onderwijs en sportvoorzieningen).

Krimpbeleid richt zich op de aanpak van de maatschappelijke effecten daarvan en op het in standhouden van de leefbaarheid in een regio op de langere termijn. De krimpproblematiek in onze provincie is het grootst in Oost-Drenthe (gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen), dit gebied is als anticipeerregio benoemd en wordt van Rijksweg ondersteund.

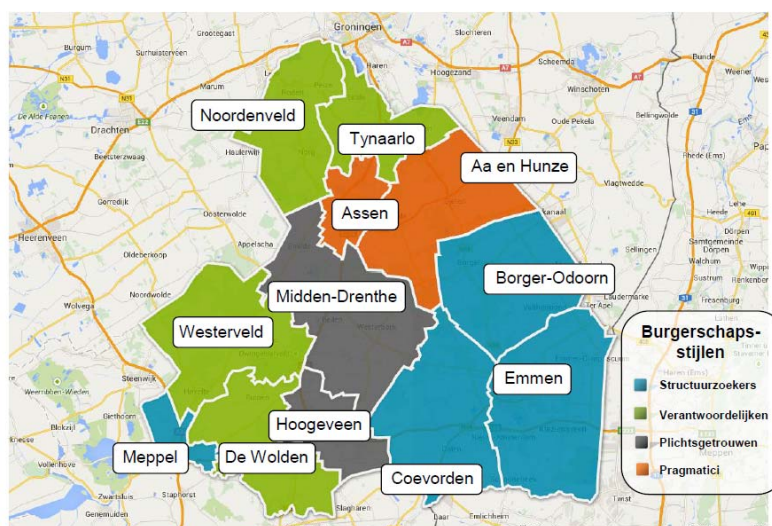
Dit neemt niet weg dat er in de rest van de provincie ook sprake is van kenmerken van krimp, als ontgroening en vergrijzing, maar deze doet zich in andere mate voor en heeft daarmee andere effecten. Dit betekent dat de visie op en de aanpak van krimp om maatwerk in de verschillende regio's vraagt.

Krimp volgt ook uit verstedelijking: mensen willen meer en meer in steden wonen. In krimpbeleid is aandacht voor stedelijke gebieden (Groningen-Assen en Hogeveen-Meppel-Zwolle) wenselijk. Aantrekkelijke stedelijke gebieden vergroten de aantrekkelijkheid en leefbaarheid van het nabijgelegen platteland.

Interactief beleidsproces

Krimp omvat veel deelreinen en raakt veel organisaties en burgers direct en indirect. Daarnaast overstijgt krimp gemeentegrenzen. Door de veelheid aan betrokkenen, uiteenlopende belangen en de regionale aard van krimpproblemen vraagt de aanpak van de gevolgen van krimp om *samenwerking* tussen betrokkenen. Naast het betrekken van maatschappelijke instellingen, gemeenten en bedrijven is het van belang om ook burgers te betrekken; als inwoners hebben zij immers direct te maken met de gevolgen van krimp. De provincie speelt hierbij een regierol. Uit de Statenontmoeting volgt dat betrokken instellingen en bedrijven een actieve houding van de provincie verwachten; de provincie zou initiatief en ideeën vanuit de samenleving een platform moeten geven en actief betrokkenen met elkaar moeten verbinden. Een interactief proces, waarin de visie tot stand komt, doet hier recht aan.

Uit de masterclass 'politiek bedrijven in de openbaarheid' d.d. 3 juni 2015 kwam naar voren, dat in de Drenthe sprake is van regionale verschillen in type inwoners, door onderzoeksbureau Motivaction burgerschapsstijlen genoemd. Deze verschillen werken door in collectieven, zoals bewonerscoöperaties en andere initiatieven. In de figuur hieronder is te zien dat de burgerschapsstijlen een regionale spreiding kennen. In de figuur hieronder is te zien dat de verdeling van burgerschapsstijlen variëren over de regio's. De figuur laat per gemeente zien welke burgerschapsstijlen relatief *het sterkst oververtegenwoordigd* zijn in die gemeente ten opzichte van het *Nederlands* gemiddelde.

Bron: Motivaction; presentatie masterclass

Uit de masterclass blijkt dat verschillende burgerschapsstijlen een andere manier van communicatie vereisen. Dit vraagt om regionaal maatwerk in de communicatie.

Vervolgstappen

Met de organisatie en de bespreking van de conclusies van de Statenontmoeting hebben PS een eerste belangrijke stap gezet in de agendering van krimp. Met dit Statenstuk kan vervolg worden gegeven aan de verdere aanpak van krimp en aansluiting worden gezocht bij de planvorming van GS; zij geven in het collegeakkoord 2015-2019 aan dat een plan wordt ontwikkeld (Dynamisch Drenthe), waarin onder andere wordt ingegaan op de aanpak van de gevolgen van krimp.

Uit zowel de aanbevelingen van de NRK, als die van de sprekers op de Statenontmoeting, is te destilleren dat er gekomen moet worden tot een integrale visie op krimp. In de PS vergadering van 16 december jl. is deze aanbeveling van de NRK ter kennisgeving aangenomen. In deze integrale visie zouden keuzes gemaakt moeten worden welke thema's door de provincie concreet uitgewerkt zullen worden, met het oog op de resultaten van beleid voor de lange termijn. Hierbij kan rekening worden gehouden met de thema's uit de workshops van de Statenontmoeting (wonen, onderwijs, economie en burgerkracht).

Het is gewenst de visie in samenwerking met betrokkenen op te stellen, waarvoor de provincie bij voorkeur de regie pakt, zo kwam in de Statenontmoeting (workshops) nadrukkelijk naar voren.

Een aanzet zou kunnen zijn om met de belangrijkste stakeholders, zoals gemeenten, maatschappelijke organisaties en relevante bedrijven, te komen tot de doelstellingen rond (de aanpak van) krimp en aandacht voor regionale verschillen. Een dergelijk 'masterplan' met daarin een visie op hoofdlijnen voor zowel de korte als de lange termijn, kan de basis vormen voor een uitwerking per regio.

Vanwege het belang van regionaal maatwerk – gelet op de verschillen in krimp en de maatschappelijke effecten daarvan - is in de uitwerkingsfase een verdere verbreding van te betrekken partijen gewenst. Bijvoorbeeld van burgers, lokale maatschappelijke organisaties en relevante bedrijven.

Het is van belang dat PS in een vroeg stadium worden betrokken bij de vormgeving van een interactief proces, zoals de invulling van een ieders rol en de keuze voor te betrekken actoren. Daarnaast is het van belang dat PS op geijkte momenten geïnformeerd worden. Zo ontstaat tevens ruimte voor GS bij de implementatie en regievoering.

Om de betrokkenheid van PS te borgen kan door PS, via de griffie, en in samenwerking met de ambtelijke organisatie een overleg geïnitieerd worden waarin PS en GS met elkaar spreken over het proces rondom de nieuw te vormen visie op krimp. Hierbij kan in ieder geval ook worden ingegaan op een interactieve werkwijze in algemene zin, zodat duidelijk wordt wat de verwachtingen zijn over de rol en inbreng van de verschillende betrokkenen in verschillende fases van het beleidsproces. Onderdeel hiervan is te komen tot een heldere rol voor PS, die recht doet aan de volksvertegenwoordigende positie van het Drents parlement.

Advies

1. Het Statenmemo Drenthe en krimp voor kennisgeving aannemen.
2. GS begin 2016 uitnodigen voor een gezamenlijke bijeenkomst om na te denken over de wijze waarop, onder regie van de provincie, met betrokkenen gekomen kan worden tot een provinciebrede visie op krimp. Onderdeel van de bijeenkomst is te komen tot afstemming van de rol voor PS, een die recht doet aan de volksvertegenwoordigende positie van het Drents parlement, en de daarmee samenhangende fasering van de beleids- en besluitvorming. Daarnaast kunnen afspraken worden gemaakt over te betrekken partijen en planning

(procesgang) en hoofdlijnen en afbakening van thematiek.

3. GS verzoeken voor het zomerreces te komen met een 'masterplan', met daarin een integrale visie op krimp, waarin concreet de thema's worden benoemd die regionaal uitgewerkt zullen gaan worden. In dit 'masterplan' zouden de beoogde resultaten van beleid voor zowel de korte als de lange termijn tot uiting moeten komen.

Beoogd effect

- Door samenwerking tussen alle betrokken actoren bij krimp wordt recht gedaan aan de bijzondere aard van krimpproblematiek en ontstaat een breed gedragen visie op de aanpak van krimp.
- Doordat PS in een vroeg stadium worden betrokken bij de vormgeving van een interactief proces en door op geijkte momenten te worden geïnformeerd, worden PS gesterkt in hun volksvertegenwoordigende, kaderstellende en controlerende rol.
- Een masterplan krimp sterkt GS bij verdere uitwerking van de visie op en aanpak van krimp.
- Door een visie op krimp ontstaat een helder beeld van de beoogde resultaten van het krimpbeleid op de korte en lange termijn en van de thema's die (regionaal) worden uitgewerkt. Hiermee worden PS gesterkt in hun kaderstellende en controlerende rol.

Argumenten.

1. *Door samenwerking tussen alle betrokken actoren bij krimp wordt recht gedaan aan de bijzondere aard van krimpproblematiek en ontstaat een breed gedragen visie op de aanpak van krimp.*

Krimp heeft betrekking op veel deelterreinen en raakt veel organisaties en inwoners direct en indirect. De aanpak van de gevolgen van krimp is erbij gebaat als alle belangen goed afgewogen kunnen worden. Daarvoor is het van belang dat actoren actief betrokken worden, sprake is van regionaal maatwerk en een helderheid over de rol voor PS ontstaat.

2. *Doordat PS in een vroeg stadium worden betrokken bij de vormgeving van een interactief proces en door op geijkte momenten te worden geïnformeerd, worden PS gesterkt in hun volksvertegenwoordigende, kaderstellende en controlerende rol.*

Een vroegtijdige betrokkenheid bij de visievorming stelt PS in staat de beleidsmatig en financiële kaders bij de aanpak van krimp te stellen. Tevens biedt dit ruimte voor GS bij de implementatie en regievoering. Omdat krimp een veelheid aan deelterreinen en betrokkenen raakt, is het voor PS van belang om alle belangen te kunnen betrekken bij de totstandkoming van krimpbeleid.

3. *Door een visie op krimp ontstaat een helder beeld van de beoogde resultaten van het krimpbeleid op de korte en lange termijn en van de thema's die (regionaal) worden uitgewerkt. Hiermee worden PS gesterkt in hun kaderstellende en controlerende rol.*

Met de visie ontstaat een afgebakend overzicht op de aanpak van krimp per regio en de uit te werken thema's.

Uitvoering

Tijdsplanning

Eerste kwartaal 2016: startbijeenkomst voor GS en PS over het proces van totstandkoming van de visie.

Juni/Juli 2016: masterplan krimp met een visie op hoofdlijnen.

Financiën

Niet van toepassing

Europese context

Niet van toepassing

Monitoring en evaluatie

Niet van toepassing

Extern betrokkenen

Organisaties, gemeenten, bedrijven actief op (deel)terreinen van krimp en burgers.

Communicatie

Niet van toepassing

Bijlagen

1. Statenmemo Drenthe en krimp

Assen, 7 december 2015

Kenmerk: 50/SG/201502655

Het Presidium van Provinciale Staten van Drenthe,

dr.h.c. J. Tichelaar, voorzitter

mevrouw mr. drs. S. Buissink, griffier

Provinciale Staten van Drenthe;

gelezen het voorstel van het Presidium van Provinciale Staten van Drenthe van 7 december 2015, kenmerk 50/SG/201502655;

BESLUITEN:

- I. Het Statenmemo Drenthe en krimp voor kennisgeving aan te nemen.
- II. GS begin 2016 uit te nodigen voor een gezamenlijke bijeenkomst om na te denken over de wijze waarop, onder regie van de provincie, met betrokkenen gekomen kan worden tot een provinciebrede visie op krimp. Onderdeel van de bijeenkomst is te komen tot afstemming van de rol voor PS, een die recht doet aan de volksvertegenwoordigende positie van het Drents parlement, en de daarmee samenhangende fasering van de beleids- en besluitvorming. Daarnaast kunnen afspraken worden gemaakt over te betrekken partijen en planning (procesgang) en hoofdlijnen en afbakening van thematiek.
- III. GS te verzoeken voor het zomerreces te komen met een 'masterplan', met daarin een integrale visie op krimp, waarin concreet de thema's worden benoemd die regionaal uitgewerkt zullen gaan worden. In dit 'masterplan' zouden de beoogde resultaten van beleid voor zowel de korte als de lange termijn tot uiting moeten komen.

Assen, 3 februari 2016

Provinciale Staten voornoemd,

, griffier

, voorzitter

Statenmemo

Drenthe en krimp

Onderwerp: **Statenontmoeting Drenthe en krimp**
Te betrekken bij: Vergadering Statencommissie Omgevingsbeleid van 13 januari 2016 en
Provinciale Staten van 3 februari 2016
Bijlage bij: Statenstuk 2015-700 Drenthe en krimp
Datum: 14 december 2015

INLEIDING

Deze Statenmemo beschrijft de belangrijkste uitkomsten van de Statenontmoeting Drenthe en krimp gehouden op 16 september 2015. Aanleiding voor de Statenontmoeting is het verschijnen van het rapport van de Noordelijke Rekenkamer (NRK) 'Het krimpbeleid van de provincies Drenthe, Fryslân en Groningen'. Dit rapport is op 14 september door de NRK gepubliceerd. Op 16 december jl. hebben PS, met het vaststellen van Statenstuk 2015-699, de aanbevelingen van het rapport ter kennisgeving aangenomen.

In het rapport van de NRK staat de vraag centraal op welke wijze de provincie Drenthe haar regierol in krimpbeleid vervult, hoeveel subsidie zij heeft verstrekt in de periode 2008-2013 en hoe het succes van deze inspanning wordt vastgesteld. In het onderzoek komt de NRK tot drie aanbevelingen aan Gedeputeerde Staten (GS):

- het komen tot een duidelijke visie op krimp, waarbij alle relevante partijen betrokken worden;
- het maken van een afweging tussen het belang dat wordt gehecht aan krimpproblematiek en de middelen en menskracht die hiervoor ter beschikking staan en;
- het integreren van de verschillende onderdelen van het facetbeleid dat tot op heden gevoerd wordt rond krimp, zodat een overzicht ontstaat van doelen, middelen, resultaten en effecten.

Tijdens het eerste deel van de Statenontmoeting zijn Statenleden door drie professionals geïnformeerd over het fenomeen krimp, de gevolgen hiervan voor de Drentse samenleving en het samenwerken bij de aanpak van krimp. In het tweede deel van de bijeenkomst gingen Statenleden op de vier deelonderwerpen wonen, onderwijs, regionale economie en burgerkracht, in gesprek met personen en organisaties betrokken bij het krimpbeleid. Zij spraken over de gezamenlijke aanpak van de gevolgen van krimp en de rol van de provincie hierbij. In de bijlage is een lijst met externe aanwezigen en een verslag per workshop opgenomen.

In deze Statenmemo wordt eerst ingegaan op het fenomeen krimp en de gevolgen hiervan. Vervolgens wordt de noodzaak van een gezamenlijke aanpak van krimp besproken en tot slot de rol van de provincie, en in het bijzonder PS, hierbij. Op basis van de conclusies uit de Statenontmoeting zijn tot slot enkele vervolgstappen geformuleerd. Deze zijn als beslispunten opgenomen in het Statenstuk 2015-700 Drenthe en krimp. In de memo wordt verbinding gelegd met het rapport van de NRK en de masterclass Politiek bedrijven in de openbaarheid

A. Krimp en de gevolgen van krimp

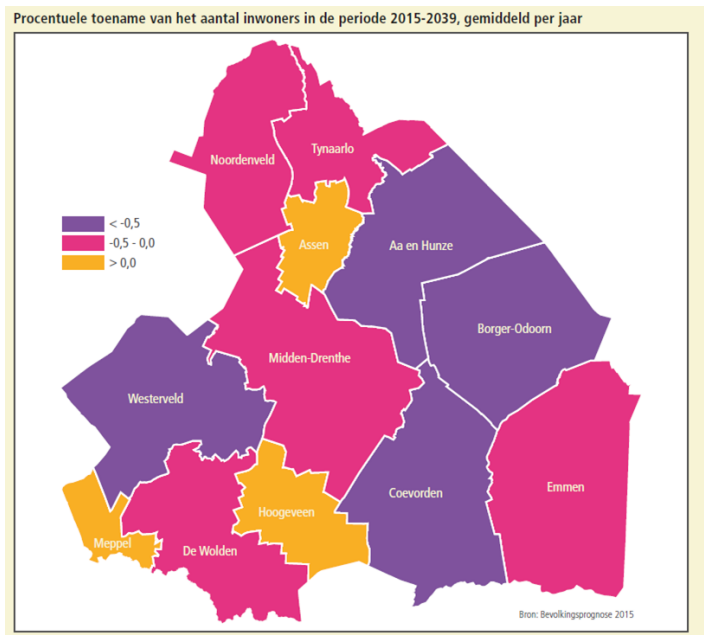
Wat is krimp

Professor Stokman (RUG) laat zien hoe mondiaal krimp heeft kunnen ontstaan ondanks een sterke groei van de wereldbevolking. Dit is het gevolg van verregaande verstedelijking; 75% van de mensen zal in 2050 in een stad met meer dan 100.000 inwoners wonen. Mevrouw Haartsen (RUG) stelt in haar presentatie dat krimp bestaat uit twee ontwikkelingen:

1. Bevolkingsdaling

Bevolkingsdaling wordt veroorzaakt door een negatief geboorteoverschot (meer sterfte dan geboorte) en migratie (meer mensen vertrekken uit de provincie dan er binnenkomen). Bevolkingsdaling wordt op termijn gevolgd door daling van het aantal huishoudens. Binnen Drenthe bestaan grote regionale verschillen. In onderstaande figuur zijn deze verschillen inzichtelijk gemaakt. In de donkerpaarse gebieden is sprake van de sterkste bevolkingsafname. Zo kent de gemeente Aa en Hunze bijvoorbeeld een afname van 17% over de periode 2015-2040. In de roze gebieden is sprake van enige krimp en in de drie gele gemeenten is zelfs sprake van enige groei. Hoewel er in Drenthe gemeenten zijn waar sprake is van sterke bevolkingsafname, kent Drenthe geen door de minister

aangewezen krimpgebieden. Dit komt omdat krimp per regio wordt bepaald en niet per gemeente. Oost-Drenthe (bestaande uit de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen) is aangemerkt als anticiperregio: een gebied dat in de toekomst te maken kan krijgen met krimp.

In de meeste regio's van Drenthe is dus sprake van kenmerken van krimp zoals ontgroening en vergrijzing. Het is daarom van belang het krimpbeleid niet uitsluitend te richten op de regio Oost-Drenthe. De verschillen per regio vragen om een regionaal maatwerk bij de aanpak van krimp

2. Veranderende bevolkingssamenstelling

Een tweede kenmerk van krimp is de verandering van de bevolkingssamenstelling. Deze verandering valt uiteen in vergrijzing en ontgroening. Vergrijzing betekent een sterke toename van mensen boven de 65. Ontgroening houdt een afname binnen de groepen van 0 tot 15 jaar en 15 tot 65 jaar in.

Gevolgen van krimp

Door de daling van het aantal inwoners, de ontgroening en de vergrijzing komen voorzieningen onder druk te staan. Er ontstaat minder vraag naar onderwijs, sportvoorzieningen en cliëntèle voor de plaatselijke middenstand neemt af. Door de groei van het aantal mensen ouder dan 65 ontstaat er behoefte aan andersoortige voorzieningen, bijvoorbeeld op het gebied van wonen en zorg. Daarnaast neemt door de ontgroening de behoefte aan starterswoningen af.

Mogelijke oplossingen

Professor Stokman geeft aan dat in verband met de verregaande verstedelijking er in krimpbeleid aandacht zou moeten zijn voor aantrekkelijk stedelijke gebieden. Deze dragen bij aan een leefbaar en aantrekkelijk platteland; voor rust en ruimte woont men op het platteland en voor werk en voorzieningen gaat men naar de stedelijke gebieden. Dit betekent dat Drenthe, in gezamenlijkheid met Groningen en Overijssel, aandacht moet hebben voor de stedelijke regio's Groningen-Assen en Hoogeveen-Meppel-Zwolle.

Professor Stokman ging verder in op drie ontwikkelingen die regionale kansen bieden.

- Door moderne ICT-toepassingen worden fysieke afstanden minder belangrijk. Dit heeft positieve gevolgen voor de leefbaarheid van het platteland en de lokale economie. Voorwaarde hierbij is een goede digitale ontsluiting van krimpgebieden.
- De tweede ontwikkeling is die van 3D-printing. Hierdoor wordt het mogelijk om producten op lokaal niveau of zelfs op locatie te produceren, daar waar voorheen door globalisering productie verplaatst werd (prof. Stokman noemde als voorbeeld een brug die ter plaatste geprint wordt). Dit heeft positieve gevolgen voor de arbeidsmarkt en de lokale economie.

- Professor Stokman noemt tot slot lokale energiecoöperaties als mogelijke kans om de effecten van krimp tegen te gaan; dorpen worden hiermee zelfvoorzienend waardoor lasten afnemen en woongenot toeneemt. De lokale organisatie van energieproductie heeft positieve effecten op de regionale economie en werkgelegenheid.

In het kader van bovenstaande ontwikkelingen werd gewezen op het belang van aandacht voor techniek- en ict-onderwijs in primair, middelbaar en hoger onderwijs (op alle opleidingsniveaus). Dit draagt bij aan een betere aansluiting op de (veranderende) arbeidsmarkt. Dit kan ook bijdragen aan het behouden van jongeren in de provincie Drenthe.

Drenthe heeft te maken met krimp: het bevolkingsaantal daalt en de samenstelling van de bevolking verandert. Krimpbeleid richt zich op de aanpak van de maatschappelijke effecten daarvan en op het in standhouden van de leefbaarheid op de langere termijn.

Binnen Drenthe bestaan regionale verschillen in de mate waarin krimp en daarmee de gevolgen hiervan zich voordoen. Dit vraagt om een naar regio gespecificeerde aanpak van krimp in de gehele provincie Drenthe. De regio bestaande uit de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen is de regio met de sterkste krimp en wordt landelijk als anticipeerregio gezien. Als gevolg van krimp komen voorzieningen onder druk te staan en verandert de vraag naar voorzieningen. Voor de leefbaarheid van het Drents platteland is investering in de stedelijke regio's Groningen-Assen en Hoogeveen-Meppel-Zwolle wenselijk, zo blijkt uit de Statenontmoeting. Ontwikkeling op het gebied van digitalisering, 3D-printing en regionale energievoorzieningen brengen regionale kansen die bijdragen aan leefbaarheid en aantrekkelijkheid van Drenthe, aldus professor Stokman.

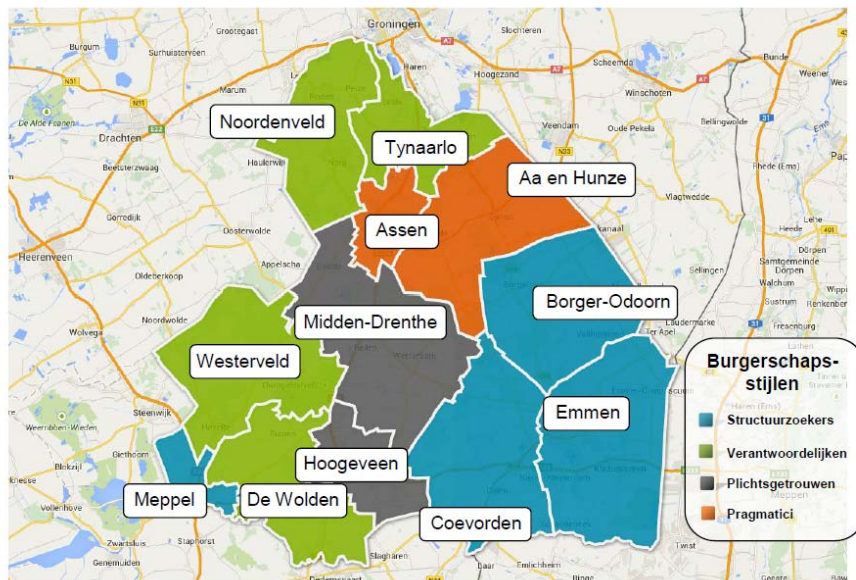
B. Aanpak van krimp in netwerken

Eén van de bevindingen uit de Statenontmoeting is dat door beleidsmakers nog teveel gefocust wordt op groei. Mevrouw van Wingerden van het Kenniscentrum Krimp Noord Nederland (KKNN) geeft in dit kader bijvoorbeeld aan dat krimp in dorpen zich voordoet van binnen naar buiten: inwoners uit verouderde woningen in de dorpen trekken naar de nieuwbouw aan de randen. Hierdoor ontstaat leegstand in de kernen.

Krimp omvat veel deelterreinen en raakt veel organisaties en burgers direct en indirect. Daarnaast overstijgt krimp gemeentegrenzen. Door de veelheid aan betrokkenen en uiteenlopende belangen vraagt de aanpak van de gevolgen van krimp om *samenwerking* tussen deze betrokkenen. Er wordt momenteel, ook op andere onderwerpen, door verschillende overheden steeds meer op interactieve, horizontale wijze samengewerkt; beleidsvorming vindt steeds minder top-down via verticale/hiërarchische beslislijnen plaats. De aanpak van krimp vraagt om een dergelijke interactieve manier van werken met betrokkenen. Naast het betrekken van maatschappelijke instellingen, gemeenten en bedrijven is het van belang om ook burgers te betrekken; als inwoners hebben zij immers direct te maken met de gevolgen van krimp. Uit de Statenontmoeting volgt dat ook betrokken instellingen en bedrijven een interactieve werkwijze van de provincie verwachten, waarin de provincie een actieve regierol heeft. De provincie zou initiatief vanuit de samenleving een platform moeten geven en actief partijen met elkaar verbinden. Bij interactieve processen is aandacht voor regionale verschillen gewenst.

Uit de masterclass 'politiek bedrijven in de openbaarheid' d.d. 3 juni 2015 kwam naar voren, dat in de Drenthe sprake is van regionale verschillen in type inwoners, door onderzoeksbureau Motivaction burgerschapsstijlen genoemd. Deze verschillen werken door in collectieven, zoals bewonerscoöperaties en andere initiatieven. In de figuur hieronder is te zien dat de verdeling van burgerschapsstijlen variëren over de regio's. De figuur laat per gemeente zien welke

burgerschapstijlen relatief *het sterkst oververtegenwoordigd* zijn in die gemeente ten opzichte van het *Nederlands gemiddelde*.

Bron: Motivaction; presentatie masterclass

Uit de masterclass blijkt dat verschillende burgerschapstijlen een andere manier van communicatie vereisen. Dit vraagt om een regionaal maatwerk in de communicatie bij de aanpak van krimp.

Door een veelheid aan betrokkenen en uiteenlopende belangen vraagt de aanpak van de gevolgen van krimp om samenwerking tussen en input van betrokkenen (GS, PS, gemeenten, maatschappelijke organisaties en relevante bedrijven en burgers). Vanwege het verschil in burgerschapstijlen en de diversiteit aan betrokkenen bij krimp is maatwerk op regionaal niveau van belang.

C. Rol van de Provincie

Samenwerken in netwerken vergt bezinning op de rol van de provincie én PS. Netwerken variëren en vergen regionale afstemming. De provincie is als regievoerder nodig en kan een verbindende en faciliterende rol spelen door aansluiting te zoeken bij regionale betrokkenen (maatschappelijke organisaties, gemeenten, bedrijven en burgers) en netwerken. De NRK zegt hierover: “De problemen overstijgen het gemeentelijk niveau; de provincie heeft hier een belangrijke rol te spelen” (p. 12). Hierboven is beschreven dat ook de landelijke overheid in haar krimpbeleid in regio’s denkt.

Zowel in het rapport van de NRK als in de Statenontmoeting komt naar voren dat de provincie verschillende rollen kan hebben bij de aanpak van krimp. Net als de NRK zien vele netwerkpartners uit de workshops een regierol voor de provincie:

- In de workshop wonen werd geconstateerd dat de provincie een regie- en faciliterende rol heeft. Bijvoorbeeld door gemeente overschrijdend naar de woningmarkt te kijken en met elkaar nieuwbouw ten opzichte van renovatie af te wegen.
- Bij de workshop onderwijs werd een aanjagende rol voor de provincie gezien. Onderwijs valt niet binnen de wettelijke taken van de provincie, maar de provincie kan onderwijsinstellingen en gemeenten motiveren om te anticiperen op krimp.
- In de workshop burgerkracht werd een aanjagende en ondersteunende rol voor de provincie gezien. Initiatief van onderop moet ondersteund worden. De provincie zou moeten handelen vanuit het motto “Ja, mits” in plaats van “Nee, tenzij”; regelgeving mag niet beperkend werken.

- In de workshop regionale economie wordt een rol als verbinder van economische initiatieven gezien om zo tot kwalitatief goede projecten te komen. Er werd benoemd dat de faciliterende rol niet betekent dat afgewacht moet worden tot een verzoek bij de provincie wordt neergelegd; de provincie zou met betrokkenen actief aan de slag moeten gaan.

Professor Stokman onderstreept het belang van het formuleren van realistische doelen bij de visie op krimp. De provincie moet keuzes (durven) maken om bepaalde thema's op te pakken en anderen niet. Hij voegt daaraan toe dat overheden faciliterend zouden moeten zijn en voor (institutionele) inbedding van het proces moeten zorgen. Daarmee is de samenwerking niet vrijblijvend en worden partijen in staat gesteld elkaar te ontmoeten. Ook de NRK beveelt aan te komen tot een heldere visie, die met betrokkenen wordt opgesteld. De netwerkpartners aanwezig op de Statenontmoeting geven aan mee te willen denken.

Uit zowel de aanbevelingen van de NRK, als die van de sprekers op de Statenontmoeting, is te destilleren dat er gekomen moet worden tot een *integrale* visie op krimp. In de PS vergadering van 16 december jl. is deze aanbeveling van de NRK ter kennisgeving aangenomen. In deze visie zouden keuzes gemaakt moeten worden welke thema's door de provincie opgepakt worden, hierbij kan rekening worden gehouden met de input uit de Statenontmoeting. Het is gewenst de visie in samenwerking met betrokkenen op te stellen, waarbij de provincie een regierol heeft. Een eerste aanzet zou kunnen zijn om met de belangrijkste stakeholders, zoals gemeenten, maatschappelijke organisaties en relevante bedrijven, te komen tot een keuze van thema's met bijbehorende doelstellingen rond (de aanpak van) krimp. Hierbij is aandacht voor de beoogde resultaten op zowel de korte als de lange termijn gewenst. Een dergelijk 'masterplan' kan de basis vormen voor een uitwerking per regio. In verband met regionaal maatwerk is in deze uitwerkingsfase een brede betrokkenheid gewenst. In de uitwerking zou ruimte moeten worden gehouden voor gemeenten om tot een specifiekere invulling te komen.

Bij de aanpak van krimp zou de provincie niet moeten afwachten, maar als regievoerder actief met de belangrijkste stakeholders tot een 'masterplan' moeten komen met daarin een integrale visie op krimp op hoofdlijnen, waarin duidelijke keuzes voor thema's gemaakt worden en de beoogde resultaten voor de lange en korte termijn. Dit 'masterplan' vormt de basis voor verdere uitwerking van de visie op krimp, waarbij regionaal maatwerk en brede betrokkenheid gewenst is.

Rol Provinciale Staten

Met de organisatie en bespreking van conclusies van de Statenontmoeting en de behandeling van het NRK rapport, hebben PS een eerste belangrijke stap gezet in de agendering van krimp. Het is van belang om hier vervolg aan te geven en als PS hierbij actief betrokken te zijn. De betrokkenheid van PS bij krimp heeft betrekking op de volksvertegenwoordigende, kaderstellende en controlerende rol.

Door de verscheidenheid aan betrokkenen, belangen en onderwerpen vergt de aanpak van krimp samenwerking. PS, in hun volksvertegenwoordigende rol, hebben als taak te borgen dat ieders belang wordt gehoord en afgewogen in de beleidsvorming rond krimp. In een interactief proces kunnen PS, GS en betrokkenen gezamenlijk komen tot een visie op de aanpak van krimp. Het is daarbij van belang dat PS in een vroeg stadium samen met GS nadenken over hoe de verschillende actoren betrokken kunnen worden en dat PS gedurende het proces op geïjkte momenten geïnformeerd worden. Om de betrokkenheid van PS te borgen kan op korte termijn een overleg geïnitieerd worden waarin PS en GS met elkaar spreken over het proces rondom nieuw te vormen krimpbeleid. Hierbij kan eerst worden ingegaan op een interactieve werkwijze in algemene zin, zodat duidelijk wordt wat de verwachtingen zijn over de rol en inbreng van de verschillende betrokkenen.

PS stellen de beleidsmatige en financiële kaders bij het krimpbeleid. Op basis van een interactief proces met betrokken actoren uit de verschillende regio's kan de Drentse visie op de aanpak van krimp tot stand komen. In deze visie zullen, zoals ook hierboven beschreven, heldere doelen waarin de regionale verschillen tot uiting komen moeten worden gesteld. Zo kan worden gemonitord in hoeverre deze gehaald worden en kunnen uitspraken worden gedaan over de effectiviteit van het krimpbeleid.

Met betrekking tot het stellen van financiële kaders beveelt de NRK aan: 'maak een duidelijke afweging over de relatie tussen het belang dat wordt toegekend aan de krimpproblematiek in Drenthe en de hoeveelheid middelen en menskracht die voor de uitvoering van dit beleid beschikbaar wordt gesteld' (p. 8 rapport NRK).

PS, GS en overige betrokken partijen geven in een interactief proces gezamenlijk vorm aan de Drentse visie op krimp, ieder vanuit zijn eigen rol. Het is van belang dat PS in een vroeg stadium worden betrokken bij de vormgeving van dit proces, zoals de keuze voor te betrekken actoren en de invulling van een ieders rol. Hierbij dient ook gekomen te worden tot een heldere rol voor PS die recht doet aan de volksvertegenwoordigende positie. Daarnaast is het van belang dat PS op geïjkte momenten geïnformeerd worden. Zo ontstaat ruimte voor GS bij de implementatie en regievoering. Ook is het van belang dat de belangrijkste stakeholders vroegtijdig worden betrokken bij de visievorming, waarbij ook voor deze partijen duidelijk is wat een ieders rol is. In de uitwerkings- en uitvoeringsfase is brede betrokkenheid gewenst.

Bijlage 1: Overzicht netwerkpartners

De volgende netwerkpartners waren aanwezig tijdens de Statenontmoeting Drenthe en krimp. Contactinformatie is opvraagbaar bij de griffie.

Hoofdsprekers

<u>Naam</u>	<u>Organisatie</u>
Mevr. T. Haartsen	Universitair docent RUG; Kenniscentrum Krimp Noord-Nederland
Dhr. F. Stokman	Hoogleraar RUG
Mevr. A. van Wingerden	Projectleider Kenniscentrum Krimp Noord-Nederland

Wonen en krimp

<u>Naam</u>	<u>Organisatie</u>
Dhr. H. Eppinga	Directeur Woonservice
Dhr. P. Roemers	Regiomanager Woonservice
Dhr. T. Souverein	Wethouder Gemeente Borger-Odoorn

Onderwijs en krimp

<u>Naam</u>	<u>Organisatie</u>
Mevr. S. Berkenbosch	Directeur Stichting PrimAH
Dhr. J. Bruintjes	Procesbegeleider onderwijs en krimp
Dhr. H. Dijkstra	Accountmanager onderwijs en krimp, ministerie OCW
Dhr. J. van Rijn	Accountmanager onderwijs en krimp, ministerie OCW
Dhr. J. Scholte Albers	Directeur Stichting Talent
Mevr. Y. Turenhout	Directeur CMO STAMM

Regionale economie en krimp

<u>Naam</u>	<u>Organisatie</u>
Dhr. E. Bakker	Manager Ondernemers Fabriek Drenthe
Mevr. H. Blank	Lid-deskundige SER Noord-Nederland

Burgerkracht en krimp

<u>Naam</u>	<u>Organisatie</u>
Dhr. J. van der Bij	Adviseur CMO STAMM
Dhr. S. Meulenbelt	Voorzitter Onze Winkel te Eext
Mevr. L. Mennink	Consulent BOKD
Dhr. P. van Schie	Consulent BOKD

Bijlage 2a: Verslag workshop Wonen en krimp

Wat betekent krimp voor wonen? Problemen en kansen.

Krimp heeft gevolgen voor het wonen in de provincie en daarom zou er een woonvisie moeten komen. Woonservice heeft 5000 woningen in 40 dorpen en geeft aan dat het gebied aan de oostkant van de veengebieden kwetsbaar is. De verschillen tussen de veen- en zandgronden zijn groot: in Westerbork zijn de huizen makkelijk te verhuren. Er wordt veel gevraagd om starterswoningen, maar wat echt nodig is zijn bestaande woningen die geschikt gemaakt kunnen worden voor ouderen.

Krimp nog niet zichtbaar, er is een groei in de vraag naar eenpersoonshuishoudens en huurwoningen voor ouderen. Om goed te kunnen voldoen aan de woonwensen is daarom meer regie nodig tussen woningcorporaties, gemeentes en provincies.

Hoe kunnen we kansen vergroten en problemen oplossen?

Samenwerking is belangrijk en op alle gebieden nodig. Het gaat om het totale plaatje wonen, werken en onderwijs. Woningcorporaties zijn bezig met een woonvisie. Een voorbeeld is een project in Nieuw Buinen: er worden 80 woningen gesloopt en 20 nieuwe gebouwd die energieneutraal zijn. Ook moet er een visie ontwikkeld worden op de doelgroep die het snelst groeit in Drenthe: ouderen.

Welke netwerkpartners zijn hierbij nodig?

Er is nog onvoldoende in beeld welke woonwensen mensen hebben en op welke wijze ze mobiel zijn. Om dit in beeld te brengen zijn verschillende partijen nodig. Er is een stuurgroep Krimp waarin de provincie en vier gemeentes samenwerken. Er is ook samenwerking nodig tussen de woningcorporaties, Vereniging van Drentse Gemeenten (VDG) en de banken. Ook banken zijn van belang omdat het voor particulieren vaak moeilijk is om woningen te verkopen. Voor veel jongeren geldt dat zijn moeilijk geld kunnen lenen om de aankoop van een huis te financieren.

Wat is de rol van de provincie hierbij?

De provincie dient meer de regierol op zich te nemen en een faciliterende rol naar partners. Dit om gemeentes en corporaties te stimuleren om over de eigen grenzen heen te kijken. Daarnaast kan de provincie een rol spelen in een gezamenlijke lobby (stem) naar Den Haag. Tot nu was men vaak laat met de lobby richting Den Haag.

Bijlage 2b: Verslag workshop Onderwijs en krimp

Wat betekent krimp voor onderwijs? Problemen en kansen.

Krimp heeft grote gevolgen voor het onderwijs. In de workshop worden verschillende effecten geschetst. Een eerste probleem is dat onderwijs moeilijker te organiseren is op een kleine school. De financiering van scholen – naar leerlingaantallen – staat onder druk. Ook staat de school als ‘sociale factor’ onder druk; op sommige scholen loopt het aantal leerlingen per klas terug richting één. Dit betekent dat scholen klassen gaan combineren. Leerlingen zitten hierdoor met verschillende jaarlagen bij elkaar wat effecten kan hebben voor de sociaalpsychologische ontwikkeling. Daarnaast vergt het combineren van leerjaren van docenten dat ze gedifferentieerd kunnen lesgeven. Dit vergt op zijn beurt flexibiliteit van de organisatie en diens medewerkers. Door vermindering van het aantal leerlingen, komen lokalen leeg te staan en door de eveneens teruglopende financiering kunnen deze lokalen niet onderhouden worden.

Door het sluiten van scholen dreigen er gaten te ontstaan in het onderwijsaanbod. Ouders en kinderen moeten verder reizen of specifieke vormen van onderwijs verdwijnen. De bereikbaarheid van scholen speelt ook een rol, er zal over vervoer nagedacht moeten worden. Schoolbesturen moeten meer en meer gaan samenwerken, dit biedt kansen. Men kan van elkaar leren, er ontstaat kruisbestuiving. In deze samenwerking kan denominatie een onderwerp van discussie zijn.

Binnen een regio dient er ook oog te zijn voor de aansluiting op de arbeidsmarkt. Juist door scheefgroei tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt is het van vitaal belang dat onderwijsinstellingen de (arbeids)vraag vanuit het bedrijfsleven kennen. Bij het onderwijs mist deze *sence of urgency*.

Hoe kunnen we kansen vergroten en problemen oplossen?

Samenwerking lijkt de belangrijkste oplossing. Schoolbesturen moeten samen kijken naar oplossingen. Gemeenten moeten verder dan hun grenzen kijken om de eventuele gevolgen van hun onderwijsbeleid te overzien. Daarbij zal op regionaal niveau gekeken moeten worden. Het is van belang dat er geen gaten in het aanbod vallen (speciaal onderwijs, verschillende niveaus, verschillende denominaties, etc.).

Welke netwerkpartners zijn hierbij nodig?

De belangrijkste partners zijn de onderwijsinstellingen/schoolbesturen en gemeenten. Bij hen ligt de wettelijke taak voor het onderwijs. Daarnaast zijn de provincie en het bedrijfsleven aan zet. De provincie overziet het geheel van actoren en het bedrijfsleven is gebaat bij goed onderwijs dat aansluit bij de arbeidsvraag. Daarnaast is CMO STAMM actief betrokken bij het vraagstuk van onderwijs en krimp. Verschillende specialisten (op provinciaal en landelijk) niveau houden zich tevens bezig met het vraagstuk.

Wat is de rol van de provincie hierbij?

De provincie heeft vooral een rol als aanjager. Enerzijds om instellingen en gemeentes te doordringen van de problematiek en anderzijds om gemeenten en instellingen te stimuleren om over de eigen grenzen heen te kijken. De problematiek is (gemeente)grensoverschrijdend. Daarnaast kan de provincie een rol spelen in het verbinden van onderwijs en arbeidsmarkt/bedrijfsleven. Het aanstellen van een procescoördinator wordt genoemd.

Belangrijk om op te merken is dat de provincie reeds actief is op dit thema: via de stuurgroep onderwijs en krimp. De provincie speelt een signalerende en faciliterende rol in dit vraagstuk.

Bijlage 2c: Verslag workshop Regionale economie en krimp

Wat betekent krimp voor regionale economie? Problemen en kansen.

Als grootste problemen worden gezien: de werkloosheid, leegloop van jongeren en de aansluiting van lager opgeleiden op de arbeidsmarkt. Aan de andere kant is ook duidelijk sprake van een aantal kansen: de ICT-ontwikkelingen leiden tot deglobalisering, waarmee werkgelegenheid behouden blijft. Daarnaast heeft het noorden gebiedseigen kwaliteiten, zoals bijvoorbeeld water. Daarnaast ligt er een kans in het samenwerken met en samenbrengen van ondernemers.

Er wordt in dit kader hardop afgevraagd of sprake is van het tegengaan van krimp of dat er sprake is van *damage control*. Het antwoord luidt dat krimp een gegeven is en dat er van tegengaan geen sprake is, daarom is de aanpak van de gevolgen van krimp *damage control*. Omdat krimp een gegeven is, moet niet meer gedacht worden in termen van groei.

Hoe kunnen we kansen vergroten en problemen oplossen?

De grootste oplossing wordt gezien in het samenwerken in netwerken: in het opbouwen van een ondernemend ecosysteem. Economische initiatieven moeten met elkaar in verbinding worden gebracht. In dit netwerk zouden ook kennisinstellingen een rol moeten krijgen. Daarnaast zou er een overzicht moeten komen van economische initiatieven, ook zichtbaarheid is van groot belang. Hierbij is het van belang de ondernemers die de opstartfase voorbij zijn (3-5 jaar) niet uit het oog te verliezen en te blijven betrekken.

Ook werd opgemerkt dat de provinciegrens niet het einde is, er moet gedacht en gewerkt worden in regio's. Daarnaast moeten ICT en technologische ontwikkelingen een plaats krijgen in het onderwijs (vanaf het primair onderwijs), om te werken aan een betere aansluiting op de arbeidsmarkt. Voor zowel het onderwijs als de arbeidsmarkt is de versnelde aanleg van breedband van belang.

Welke netwerkpartners zijn hierbij nodig?

Genoemd worden: ondernemers, provincies, gemeenten, onderwijs- en kennisinstellingen.

Wat is de rol van de provincie hierbij?

De provincie heeft een faciliterende en coördinerende rol. De provincie moet hierbij echter wel proactief zijn en actief verbinding leggen tussen partijen in het netwerk. Er moet hierbij sprake zijn van lange termijn ondersteuning, zowel inhoudelijk als faciliterend. Op de lange termijn, wanneer netwerken concreter zijn, kan de provincie een rol spelen in contacten met de EU.

De provincie kan aanjager zijn richting onderwijs voor wat betreft de aandacht voor techniek en ict. Als voorbeelden worden de projecten '3d kanjers' en 'Meesterlijk werk genoemd'.

Er moet een visie op krimp worden ontwikkeld. Hierbij moet het groei denken losgelaten worden en uit worden gegaan van de kwaliteiten van de regio's.

Bijlage 2d: Verslag workshop Burgerkracht en krimp

Wat betekent krimp voor burgerkracht? Problemen en kansen.

Allereerst is gesproken over de term burgerkracht, waar staat dit voor. Burgerkracht is nadrukkelijk geen burgerparticipatie. Het gaat om burgerinitiatief; burgers nemen zelf de regie en de overheid participeert. In de workshop wordt duidelijk dat men niet in problemen wil denken, maar dat men vooral kansen ziet. De noodzaak om zelf actief aan de slag te gaan is niet bij alle burgers bekend.

Hoe kunnen we kansen vergroten en problemen oplossen?

Kansen worden vooral gestimuleerd door het tegengaan van onnodige regelgeving. De overheid moet handelen vanuit de houding 'ja, mits' en niet 'nee, tenzij'. Regelgeving moet faciliteren en niet tegenwerken.

Welke netwerkpartners zijn hierbij nodig?

De partners verschillen per onderwerp. Nadrukkelijk wordt de overheid ook gezien als partner. Ook wordt gedacht aan lokale (welzijns)organisaties.

Wat is de rol van de provincie hierbij?

De manier van denken binnen de provincie moet veranderen. De wijze van financieren via tenders wordt een oude manier van denken genoemd door ambtenaren en bestuurders. De provincie moet open staan voor de inbreng van ondernemers (*social enterprise*) en burgers. De provincie moet zich welwillend opstellen; meedenken om een initiatief tot succes te maken. Tot slot speelt de overheid niet alleen een faciliterende rol, maar ook een rol in het samenbrengen van partijen.